

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Андрій БОРОВИК

*кандидат юридичних наук, доцент, відмінник освіти України,
віце-президент з наукової роботи
Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

Правова відповідальність за самовільне залишення військової частини (далі СЗЧ) в Україні застосовується у відповідності до ст. 407 Кримінального кодексу України «Самовільне залишення військової частини або місця служби».

Нами проаналізовано стан судової практики при притягненні військовослужбовців до кримінальної відповідальності за СЗЧ та виділено основні недоліки на які звернуто увагу судами при постановленні вироків:

- недосконалість законодавчого регулювання, що зумовлює проблеми кваліфікації протиправного діяння;
- формальний підхід до оцінки обставин вчинення кримінального правопорушення;
- «суворість» санкцій та відсутність розмежування вчинення СЗЧ з легковажних причин та умисних мотивів;
- складнощі у доказуванні, оскільки існує обмежений доступ до доказової бази через ведення бойових дій, неможливість допиту очевидців і т.д.;
- недостатня ефективність слідства та судової практики в силу перевантаженості судових і слідчих органів;
- відсутність ефективних механізмів реабілітації осіб, які вчинили СЗЧ;
- корупційний фактор щодо уникнення відповідальності за СЗЧ та вибірковість правосуддя;
- недосконалість військової юстиції, оскільки військовій суди в Україні відсутні, а цивільні суди часто розглядають справи без урахування всіх військових реалій, що може призвести до необґрунтованих вироків;
- соціальний резонанс, використання політичних мотивів при розгляді справ по СЗЧ, що може впливати на об'єктивність правосуддя,

низький рівень довіри до судової системи та безкарності за протизаконні діяння, тощо¹.

Так, формальне застосування кримінальної відповідальності за СЗЧ може призводити до несправедливих вироків та порушення прав військовослужбовців, особливо якщо вони вчинили правопорушення під впливом обставин, що не залежать від їхньої волі (наприклад, наказ командира зайняти позицію без належного забезпечення та підготовки, що фактично прирікало солдатів на знищення)².

Тому, при призначенні покарання за СВЧ судам необхідно враховувати обставини, що призвели до вчинення даного правопорушення, зокрема: психологічний стан військовослужбовця – наявність посттравматичного стресового розладу (ПТСР), емоційного або фізичного виснаження, депресивних розладів; умови проходження служби – тривала відсутність ротації, неналежне матеріальне чи медичне забезпечення; сімейні обставини – хвороба чи смерть близьких родичів, необхідність догляду за членами сім'ї; незаконні дії командування – порушення статутних вимог, зловживання владою, відмови у наданні законної відпустки; наявність загрози життю чи здоров'ю – випадки невинуватеного ризику або відсутності належного командування в бойових умовах; мотиви дій – чи мала особа намір ухилитися від виконання військових обов'язків, чи діяла під впливом страху або паніки; попередня характеристика особи – дисциплінованість, сумлінність у службі, наявність нагород або дисциплінарних стягнень та ін³.

¹ Свиначенко Ю.П. Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. Правові новели № 22 Т. 3/2024 С. 131-136., С.135 http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf

² Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions *European Reforms Bulletin* №2, 2020. с. 74-77. С.75. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>

³ Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 186 с. С.142. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/db467388-632a-4f75-9874-753c9a465f31/download>